

Projekt Interreg IIIB, Program Območje Alp, sofinancirano s strani EU

DIAMONT-ovi partnerji so se spomladi odločili, da se delo posveti procesom urbanizacije na območju Alp. Izbira dosedanjih kazalnikov je bila namenjena razlikovanju dveh tipov razvoja, dinamičnega in stagnirajočega, ter oceni ekoloških, gospodarskih in družbenih nevarnosti, ki se lahko pojavijo. Tekom projekta bodo opisane regije s podobnim razvojem in izbrane bodo testne regije. S prihodnjim letom bodo uvedene delavnice, na katerih bodo z regionalnimi deležniki razpravljali o inštrumentih za trajnosten regionalni razvoj.

Kazalniki za procese urbanizacije na območju Alp (DP 7)

Zakaj alpska mesta?

Prostorski razvoj alpskih regij je danes močno polariziran: oddaljene gorske vasi brez možnosti za turizem so podvržene zmanjševanju števila prebivalstva in pešanju gospodarske moči. Po drugi strani pa se mestna središča in suburbana območja nezadržno širijo po dnu dolin. Pojavljajo se spori glede izrabe zemljišč, ker stanovanjske in trgovske površine, prometna infrastruktura, kmetijska proizvodnja, pa tudi rekreacija in krajinska zaščita tekmujejo za omejene prostorske vire.

Osnovni procesi urbanizacije se v Alpah odvijajo podobno kot v nižinskem svetu, le da je problem omejenega prostora v goratem svetu še ostrejši. Zaradi tega si morajo alpska mesta prizadevati za tesno sodelovanje tako s svojo okolico kot z drugimi mesti, da bi dosegla izvedljivo prostorsko razporeditev funkcij in storitev. V luči zgoraj opisanih teženj ni presenetljivo, da so začeli namenjati alpskim mestom in njihovem razvoju več pozornosti v okviru prostorskega razvoja v Alpah. V Alpski konvenciji in njenih protokolih niso bila alpska mesta do zdaj deležna nobene pozornosti. Leta 2005 pa je Stalni odbor pri Alpski konferenci izbral za temo svojega 30. srečanja »Družbeno-gospodarsko razsežnost Alpske konvencije s posebnim ozirom na vlogi alpskih mest«. Tudi CIPRA zahteva ukrepe, ki bodo podprli mesta pri njihovi odgovornosti za naravo in pokrajino in prizadevanjih za izboljšanje kakovosti življenja ter bodo spodbudili regionalne moči in solidarnost.

Zaradi minimalne pozornosti, ki je bila do zdaj namenjena alpskim mestom, so se DIAMONT-ovi partnerji odločili, da se v preostanku projekta osredotočijo na poglobljen študij alpskih mest in procesov urbanizacije. Na območju Alp komajda naletimo na kako večjo prestolnico. Manjša

Nova DIAMONT-ova sodelavka (UNCCEM)

Loredana Alfarè se je novembra pridružila DIAMONT-ovi skupini UNCCEM. Njena naloga pri projektu je, da organizira delavnice v testnih regijah in podpre UNCCEM pri uveljavljanju interaktivnega procesa. Zaposlena je kot raziskovalka pri IMONT-u (Italijanskem inštitutu za gore). Njena specialnost je usklajevanje in uporaba interaktivnega procesa v naslednjih treh INTERREG-ovih projektih:

Loredana Alfarè

- «Innoref – Innovation and Resources Efficiency as Driving Forces for Sustainable Growth» v okviru INTERREG III C. Projekt je financiral osem podprojektov za skupno 31 partnerjev, ki so osnovali regionalno mrežo za skupno 556 članov.
- »Progeco – Protection du territoire par le biais du genie écologique a l'échelle du bassin versant v okviru INTERREG III B MEDOCC
- «WAREMA – Water resources management in protected areas» v okviru INTERREG III B – CADSES.

Je tudi članica Znanstvenega odbora v projektu ALPCITY. Projekt vključuje 12 partnerjev iz alpskih regij. Njena naloga je, da pomaga partnerjem pri izvajanju projektnih predlogov, in da še zlasti pomaga italijanskim regijam, ki ležijo v severovzhodnem delu države.

S strani Ministrstva za infrastrukturo in promet je bila določena tudi kot strokovnjakinja, da v imenu ministrstva napiše več poglavij za Dopolnilo k Programu Območje Alp, INTERREG IIIB (še zlasti »Opise ukrepov«).

Vsebina

Kazalniki za procese urbanizacije na območju Alp (DP 7)	... 1
Alpske občine v žarišču (DP 8)	... 4
Sinergije z ESPON-ovim projektom, povezane z enotami SMESTO	... 6
Rezultati 9. Alpske konference	... 9

in srednjevelika mesta (SMESTO) z manj kot 100.000 prebivalci so žariščne točke procesov urbanizacije in regionalnega razvoja. V preteklosti so bile v takih mestih vse bistvene oskrbne funkcije, za razliko od takih mest zunaj Alp. Danes so često močno povezana s sosednjimi občinami in tvorijo enote, ki se raztezajo čez več občin, katerim pravijo območja urbanizacije (PERLIK 2001, glej sliko 1). Njihov razvoj se je močno razlikoval in se še danes, odvisno pač od naravnih okoliščin, zgodovinskega ozadja in regionalnega trga delovne sile. Nekatera so postala bolj pomembna in so se v njih razvile funkcije, ki segajo čez regionalno raven – npr. kot mednarodna turistična središča – ali pa se postopno zlijejo z večjo in rastočo urbano regijo (dinamični tip razvoja). Druga so ohranila svoje tradicionalne funkcije, ker ležijo na redko naseljenem podeželju, daleč proč od drugih mest in centrov (stagnirajoči tip razvoja). Za tretjo skupino je značilno nazadovanje prejšnjih ključnih sektorjev, ki niso več pomembni za nacionalno ali globalno tržišče (pojemaajoči tip razvoja).

Na kakšen način lahko s kazalniki opišemo razvoj alpskih mest?

Območja urbanizacije so osnova za razvoj kazalnikov v projektu DIAMONT. Delovni paket 7 se vrača k znanstvenemu delu Perlika (2001), ki je analiziral funkcionalno povezavo med osrednjimi mesti ter njihovimi sosednjimi občinami, in to s pomočjo povezav z dnevnimi migranti; na ta način je dobil 189 območij urbanizacije na območju Alp.

DIAMONT-ovi kazalniki naj bi odgovorili na naslednji vprašanji:

- Kje v Alpah ležijo območja urbanizacije z dinamičnim razvojem, in kje so tista, ki stagnirajo?
- Ali je posamezen razvoj povezan z ekološkimi, gospodarskimi in družbenimi problemi oz. tveganji?

Ob upoštevanju teh vprašanj so DIAMONT-ove kazalnike razdelili na dve skupini. Takoimenovani »opredelitveni kazalniki« bi morali na eni strani opredeliti območja urbanizacije (glej sliko 2), na drugi pa bi morali omogočiti razlikovanje med območji urbanizacije z dinamičnim razvojem in tistimi s stagnirajočim, ter ocenitev ustrezne dinamike razvoja. S »kazalniki ovrednotenja« se obdelujejo izbrani pod-procesi, da bo možno oceniti, kateri ekološki, gospodarski in družbeni problemi in tveganja bi lahko bili povezani s posameznim trendom.

Cilji DIAMONT-ovih kazalnikov so:

- opisati prevladujoče regionalne trende v Alpah s pomočjo skrbno izbranega niza vrednot in zapolniti obstoječe vrzeli v tematiki kazalnikov,
- izvesti diferenciacijo na ravni LAU2, če je to možno,
- da so dovolj podrobni, da omogočajo izračunavanje kazalnikov
- in da dovolj upoštevajo močno razširjena že obstoječa prizadevanja pri razvijanju drugih kazalniških sistemov.

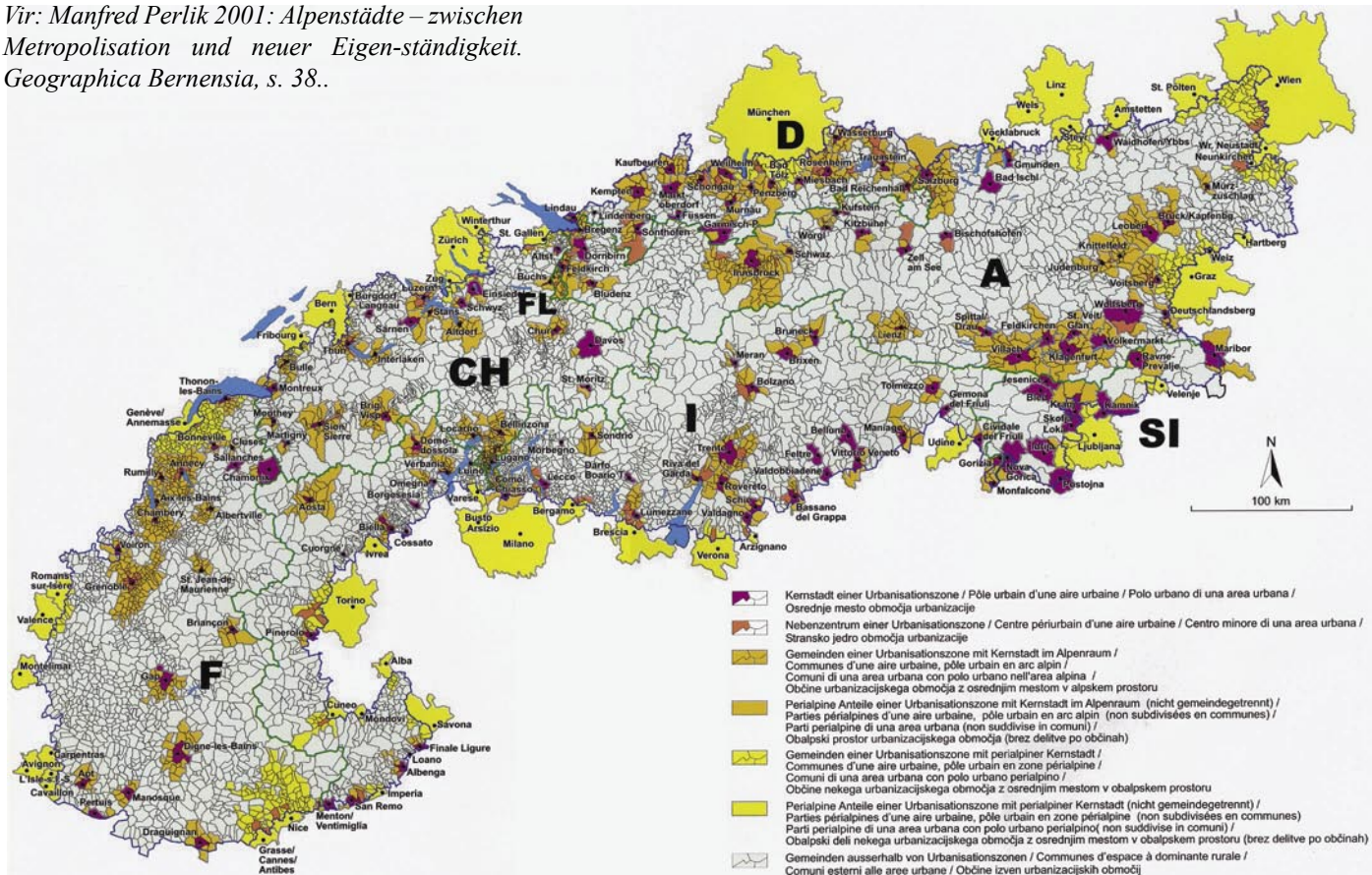
Izbor kazalnikov temelji na konceptu trajnostnosti (trije stebri). Zaradi tega je bila v metodološki koncept vpeljana raven t.im. »razsežnosti«. Razsežnosti pri družbenem stebru so: npr. »prebivalstvo«, »socialna pravičnost in družina«, »javna oskrba in varnost«, oz. »družbeno udejstvovanje in svoboda«. Za večjo transparentnost glede izbire kazalnikov so bili »pojavi«, sicer tipične lastnosti, ki spremljajo urbanizacijske procese, izpeljani iz preiskovanja literature in intervjujev s strokovnjaki. Predlagani kazalniki omogočajo, da se odkrije nastop predvidljivih pojavov.

Seznam kazalnikov, ki je predlagan z DP 7, je pripravljalne narave. Zdaj so na vrsti intenzivne razprave z DIAMONT-ovimi partnerji, v katerih bodo še zlasti premetrili dosegljivost podatkov. Praktično delo v testnih regijah s konkretnimi podatki (zbranimi v DP 8) in razprave v okviru delovnih paketov 10 in 11 bodo pokazale, ali kazalniki dejansko ustrezajo temu, da bodo odrazili pravo stanje v alpskih občinah. Predlagane kazalnike bodo tekom teh procesov prilagajali.

Da bi lahko predstavili povzetek rezultatov iz oblikovanja opredelitvenih kazalnikov, in da bi lahko občine oz. regije primerjali med seboj, predlagamo vizualno agregacijo s podobami glavnega trenda. Naš predlog temelji na prebiranju širokega spektra agregatnih metod in razpravljanju o njih. Pred agregacijo bodo izvedeni postopki za preoblikovanje kazalniških vrednosti. Izvedbo podob glavnega trenda je treba preizkusiti še v teku projekta s pomočjo dosegljivih podatkov.

Četudi so na voljo ustrezni kazalniki, ni takoj jasno, ali je opazovani trend trajnosten ali ni. Vrednosti in dajanje prednosti ciljem igrajo tu pomembno vlogo in se o njih lahko odloča le v okviru razprave, v katero je vključena celotna družba. Delo v DIAMONT-ovih testnih regijah odpira možnosti za razpravljanje o ciljih z lokalnimi interesnimi skupinami in se na tak način doseže uravnotežen splošen pogled na ekološke, gospodarske in družbeno-kulturne cilje za trajnostnost.

Vir: Manfred Perlik 2001: *Alpenstädte – zwischen Metropolisation und neuer Eigenständigkeit*. *Geographica Bernensia*, s. 38..

Slika 1: Območja urbanizacije na območju Alp.

Opredeljitveni kazalniki za opredelitev enot SMESTO in oris mestnega območja			
Steber in razsežnost	Pojav	Kazalnik	
Go	Delovna sila	Močan trg delovne sile	Število zaposlenih (SN)
	Javne službe in varnost	Močne funkcionalne povezave med občinami	Delež dnevni migrantov (v mestno jedro in/ali v ožjo primestno cono) iz drugih občin (SN)
D	Prebivalstvo	Zagotovljene centralne in administrativne funkcije	Okrožni kapital (SN)
		Močna privlačnost mest za nastanitev	Stalno naseljeni prebivalci (SN)
Opredeljitveni kazalniki za opredelitev dinamično razvijajočih se urbanih območij			
Steber in razsežnost	Pojav	Kazalnik	
Go	Gospodarska učinkovitost in infrastruktura	Velik pomen mestnih gospodarskih panog	Lokacijski količnik mestnih gospodarskih panog (SN)
		Vedno več zemlje odvzete za infrastrukturo in naselja	Odvzem zemlje za infrastrukturo in naselja (P)
		Vedno večja konkurenca pri izrabi zemljišč	Spremembe pri intenzivno izrabljenih in profitnih kmetijskih zemljiščih (P)
	Javno in privatno financiranje	Vedno večja konkurenca pri izrabi zemljišč	Sprememba poprečne cene zemljišča (P)
	Delovna sila	Močan trg delovne sile	Sprememba razmerja zaposleni/prebivalstvo (P)
	Inovacije, tehnologija in informacije	Velika gostota komunikacijske infrastrukture	Telefonski in internetni priključki (SN)
D	Prebivalstvo	Močna privlačnost mest za nastanitev	Migracijski saldo (SN)
		Močan potencial za družbene dejavnosti	Gostota prebivalstva (SN)
		Naraščanje štev. prebivalstva v mestnem jedru	Sprememba štev. stanujočih v mestnem jedru (P)
	Družbeno udejstvovanje in svoboda	Mestna prenova	Volilne navade v mestnih jedrih in njihovi okolici (SN)
	Kultura	Vedno večji pomen kulture	Kulturne prireditve (P)
Ok = okolje; Go = gospodarstvo			(SN) = stanje nespremenjeno
D = Družba/kultura			(P) = proces

Slika 2: Opredeljitveni kazalniki (Zasnova: Bosch&Partner 2006).

Alpske občine v žarišču (DP 8)

Sredi junija je Evropska akademija iz Bolzana (EURAC) začela z anketo, s katero se obrača na župane vseh občin v Alpah. Njen namen je opredeliti regije s podobnimi potenciali in strukturami. Sam postopek se morda zdi nenavaden, in lahko bi kdo oporekal, češ da bi za tak cilj morala zadoščati analiza objektivnih informacij, npr. statističnih podatkov ali podatkov teledetekcije. Vendar pa regionalni razvoj ni opredeljen zgolj z gospodarskimi, družbenimi in okoljskimi razmerami lokalne ravni, temveč nanj znatno vpliva tudi individualno dojetje lokalnih deležnikov. Zato sta bila subjektivni pogled in ocena trajnostnega regionalnega razvoja vključena v to študijo.

Kakih 6000 županov je dobilo vprašalnik o njihovih osebnih stališčih glede 24 vidikov trajnostnega regionalnega razvoja, razporejenih v tri kategorije: gospodarstvo, družba in okolje. Del A obravnava ocenjevanje trenutnega stanja v občini, del B je osredotočen na pomembnost, ki jo župani pri svojem političnem delu pripisujejo posameznemu vidiku s seznama. Vsak vidik se lahko oceni od 1 do 5 (1 = izjemno dober / pomemben, 5 = zelo slab / ni pomemben) (prim. sliki 4 + 5).

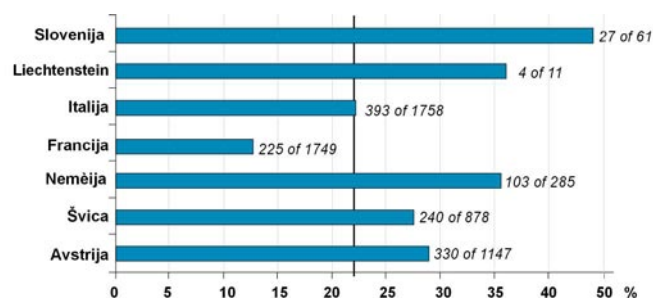
Seveda je bila vsebina vprašalnika izdelana z največjim možnim upoštevanjem dosegljivosti nacionalnih statističnih podatkov, da bi bila možna direktna primerjava med subjektivnimi in objektivnimi nizi podatkov. Vendar pa se zaradi naslednjih razlogov ta cilj ne more vedno upoštevati:

- da bi bila vsebina vprašalnika prilagojena ciljni skupini, so izbrana le tista vprašanja, ki so primerna za oblikovanje zgoščene ideje o določenem vidiku, npr. vidik strukturne raznolikosti občinskega območja je izpuščen v korist vidika razmerja med naravnimi in pol-naravnimi območji.
- vprašalnik je dal možnost za vključitev vidikov, ki jih ni možno analizirati s statističnimi podatki občinske ravni (npr. strpnost do tujcev in manjšin ali odprta razprava o podnebnju).
- nenazadnje, z jezikovnega stališča je bila anketa izvajana v zelo heterogenem območju. Zato je bilo oblikovanje vprašalnika izziv prav posebne vrste.

Anketa se je izvajala preko interneta s pomočjo spletnega obrazca. S tem postopkom se je zmanjšalo tveganje za napake. Ker pa naslovov za elektronsko pošto za vse občine niso dobili, so nekaj vprašalnikov poslali tudi po faksu in z redno pošto.

Po drugem opominu se je procent vrnjenih vprašalnikov zdaj povečal na 22. Če pa vrnjene vprašalnike pogledamo po posameznih nacijah, ugotovimo, da so kar precejšnje razlike med posameznimi državami. Medtem

ko so župani iz Slovenije, Liechtensteina in Nemčije v povprečju odgovorili na vprašalnik v kar precejšnjem številu, pa je procent francoskih županov, ki sodelujejo v anketi, precej nizek (prim. sliko 3). Vzrok za to je lahko različna organizacija v velikosti alpskih občin. Poleg tega se iz ankete lahko dobi še en splošen sklep: internet kot sredstvo komuniciranja ni sprejet enako v celotnem loku Alp.

Slika 3: Vrnjeni vprašalniki po državah in povprečje za Alpe: 22 % (skica: Lange).

Prvi anketni rezultati

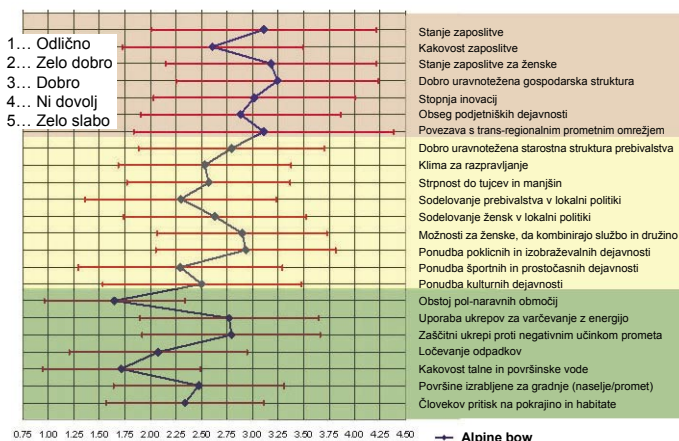
Prva analiza rezultatov pokaže kako ocenjujejo župani situacijo v svojih občinah glede na različne vidike trajnostnosti.

Na splošno je razpon odgovorov kar majhen: variira med 1,64 in 3,24 (upoštevano je le povprečje izračunano za vse alpske občine, glej sliko 4). Znotraj tega razpona pa je gospodarska situacija ocenjena slabše kot sta stanje družbe in stanje okolja. Pri zadnjem najdemo najvišje vrednosti: zelo pozitivno gledajo zlasti na obstoj pol-naravnih območij in na kakovost vode.

Standardna deviacija kaže, za koliko se posamezni podatki razlikujejo od vsealpskega povprečja. Čim nižja je standardna deviacija, tem bolj homogeni so bili odgovori županov in tem boljša je reprezentativnost alpskega povprečja. V našem primeru kažeta največjo standardno deviacijo vidika dostopnost do delovnih mest in povezava s prometnim omrežjem, medtem ko so bile ocene pri pol-naravnih območjih in kakovosti vode precej podobne.

Ocena sedanje situacije v županovi občini je prvi del vprašalnika. Vendar, kako pomembni so posamezni vidiki trajnostnosti za župane pri njihovem političnem delu? Enaka vsebina obeh delov vprašalnika omogoča neposredno primerjavo.

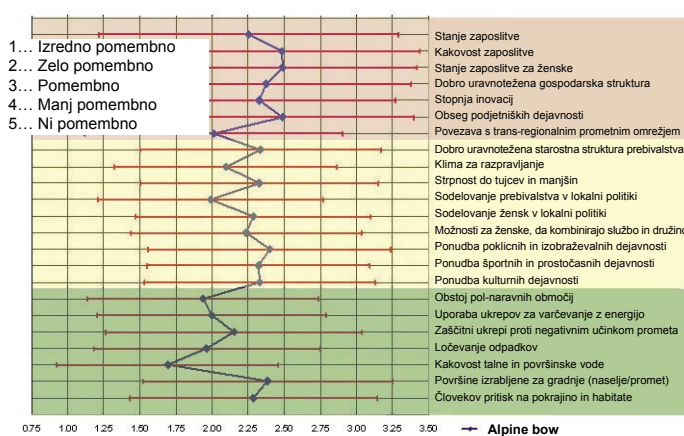
Pri upoštevanju pomembnosti posameznega vidika pa je tu razpon ocen celo manjši kot v prvem delu vprašalnika (glej sliko 5). Povprečja za vse občine variirajo med 1,69 in 2,48.

Slika 4: Ocena stanja v občini iz vidika trajnosti – povprečje in standardna deviacija za vse alpske občine, $n = 1325$ (skica: EURAC).

Navkljub temu podobno strukturiranemu razponu odgovorov pa kažejo rezultati čist vzorec: alpske občine se osredotočajo na okoljske zadeve. Tako kot v prvem delu vprašalnika so tudi tu na vrhu kakovost vode, naravna/pol-naravna območja in recikliranje odpadkov. Te imajo za politično najpomembnejše, medtem ko so gospodarski in družbeni vidiki očitno odrinjeni na drugo mesto. Ta rezultat je prav presenetljiv, saj je analiza anketnega dela A razkrila, da je gospodarska situacija videti kar težavna. Razloge za to odstopanje je še treba raziskati. Še bolj pa je presenetljivo, da gospodarski vidiki skupaj pokažejo največje standardne deviacije, kar pomeni, da so dane ocene precej sporne.

V glavnem se z nacionalnostjo ne da zadovoljivo razložiti razlik pri ocenah, niti tistih o stanju, niti tistih o pomembnosti vidikov. Preprosta variančna analiza potrди, da so razlike med posameznimi občinami v eni državi bolj očitne kot pa razlike med alpskimi narodi, čeprav so bile le-te v vseh primerih pomembne.

Slika 5: Ocena pomembnosti za politično delo – vsealpsko povprečje in standardna deviacija, $n = 1325$ (skica: EURAC).

Skoraj že tu...

Po opravljeni analizi anketnih rezultatov bodo odgovore županov primerjali s podatkovnimi nizi iz nacionalnih statistik. Tak pristop ponuja možnost za neposredno primerjavo subjektivne pozicije posamezne občine z objektivnim stanjem. Zaznane razlike med notranjim in zunanjim zaznavanjem bi morda lahko bile osnova za boljše razumevanje ovir oz. spodbud, ki vplivajo na trajnostni razvoj v alpskem loku.

Novi DIAMONT-ov sodelavec (GIAM)

Janez Nared (GIAM, Slovenija) se je DIAMONT-ovemu projektu pridružil za znanstveno delo pri vsebini DP 10. Že zdaj se veseli tega, da bo pridobil nove izkušnje na področju različnih inštrumentov regionalne politike za celotne Alpe, kot tudi tega, da bo sodeloval z močno mednarodno skupino.

Janez Nared

Po končanem študiju geografije in sociologije leta 2001 se je Janez zaposlil na Znanstveno raziskovalnem centru pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti. Svojo raziskovalno dejavnost je usmeril k regionalnemu razvoju, regionalni politiki in gospodarski geografiji. Sodeloval je v različnih raziskovalnih projektih, kot so »Spremljanje regionalnega razvoja Slovenije«, »Dejavniki trajnostnega regionalnega razvoja pri bodoči okrožni organiziranosti Slovenije«, »Raziskava kot dejavnik uspešnega razvoja mesta«, »Ocena inštrumentov in mehanizmov regionalne politike v Sloveniji«.

Je član Zveze za regionalne študije, Ljubljanskega geografskega društva, organizacijskega odbora bienalnega simpozija »GIS v Sloveniji« in Statističnega svetovalnega odbora za regionalno statistiko pri Statističnem uradu Republike Slovenije.

DIAMONT-ov "glavni trend" – sinergije z ESPON-ovim projektom "Vloga majhnih in srednjevelikih mest (SMESTO)"

Med sestankom v Ljubljani marca 2006 so se DIAMONT-ovi partnerji odločili, da se nadaljnje delo posveti urbanizacijskim zadevam, še zlasti temi »Lokalna središča in obrobje med tekmovanjem in sodelovanjem – usmerjanje k trajnostnosti«. Kasneje istega leta, na srečanju v Münchnu 8. in 9. novembra 2006, so sklenili, da v glavnem osredotočijo dejavnosti k razvoju območij urbanizacije (do 30.000 prebivalcev) v alpskih regijah (DIAMONT-ov revidirani »glavni trend«). V testnih regijah bodo pregledali glavne procese, odkrili probleme in zagotovili inštrumente za usmerjanje regionalnega razvoja k trajnostnosti.

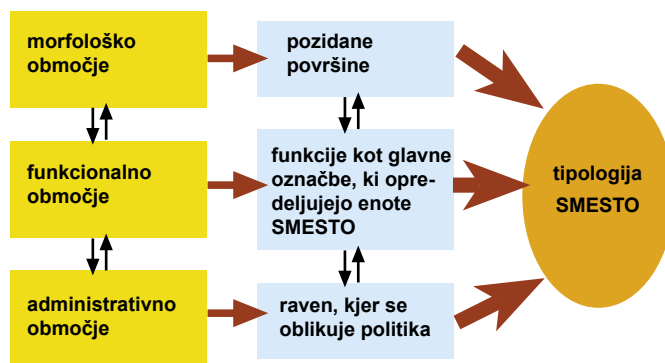
V zvezi s tem DIAMONT-ovim glavnim trendom se je zdelo obetavno, da bi poiskali sinergije z dejavnostmi v okviru programa Evropsko prostorsko planiranje in opazovalna mreža (ESPON), še zlasti pri projektu ESPON 1.4.1, ki se posveča majhnim in srednjevelikim mestom.

Ko je bila pripravljena Perspektiva evropskega prostorskega razvoja (ESDP), se je začel ESPON, ki je načrtovan kot uporaben raziskovalni program, ki pokriva širok spekter prostorskih zadev. Vsi projekti v tem programu imajo jasno ozemeljsko razsežnost in v glavnem pokrivajo 25 držav iz EU, Norveško in Švico. Projekt 1.4.1 »Vloga majhnih in srednjevelikih mest« se poslužuje ESPON-ovega »pristopa na treh ravneh«; osredotoča se na evropsko raven (makro-raven), na raznolikost transnacionalnih prostorskih povezav (mezo-raven) in na posamezno nacionalno ozemlje (mikro-raven).

Trojni pristop k opredelitvi enot SMESTO in njihovi razmejitvi

Projekt 1.4.1, ki je osnovan na pregledovanju obsežne literature, ki obravnava majhna in srednjevelika mesta ter njihov prostorski razvoj, in rezultatih drugih projektov ESPON, opozori na različne pristope k opredelitvi enot SMESTO (morfološki, funkcionalni, administrativni; glej sliko 6).

Analiza po evropskih državah kaže močno raznolikost pri opredeljevanju mestnih enot, od katerih vsako sledi vsaj enemu od treh naštetih pristopov. Projekt v grobem zarisuje način, ki bi bil uporaben za vso Evropo, kako opredeliti enote SMESTO. Ta postopek prepoznavanja, razmejitve in klasifikacije enot SMESTO je izveden na primeru regije NUTS3, Beljak–Celovec (Avstrija). Ker ta postopek zahteva kompleksno analizo, bi bilo treba vložiti ogromno napora, da bi ga izvedli za celotno območje Alpske konvencije, lahko pa bi ga uporabili v testnih regijah v projektu DIAMONT.

Slika 6: Od funkcij enot SMESTO do tipologije enot SMESTO (ESPON 1.4.1 Končno poročilo, s. 134)

Funkcije in vloge enot SMESTO

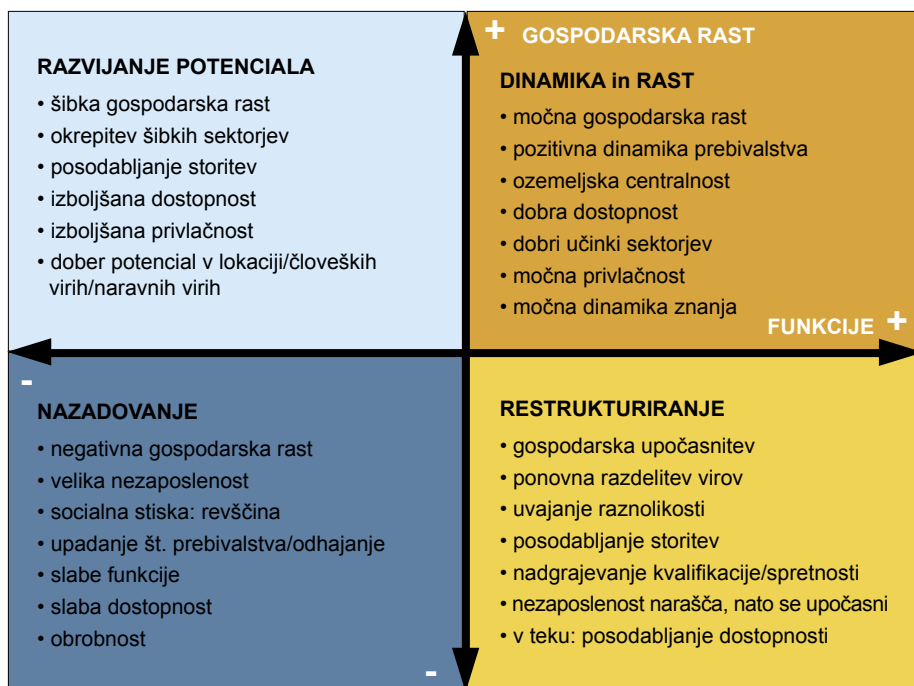
Projekt ESPON je opredelil različne vloge in funkcije enot SMESTO tudi z različnih zornih kotov. Ta raziskava ni osnovana zgolj na zgodovinski in umetnostni literaturi temveč je podprta tudi s pregledi različnih (študijskih) primerov (eden od teh je Salzburg kot srednjeveliko mesto, in drugi je Hallen kot majhno mesto). Z namenom, da bi izbrali (študijske) primere, so vsaki državi poslali niz 28 hipotez glede vloge enot SMESTO v prostorskem razvoju. Na koncu so jih pretvorili v niz kriterijev za izbor (študijskih) primerov in poglobitev splošnega vpogleda v evropske enote SMESTO. Te hipoteze lahko obogatijo tudi DIAMONT-ovo razpravo o glavnih temah v testnih regijah.

Tipologija enot SMESTOs

Glavni cilj študije je bil, da se razvije tipologija enot SMESTO. Domet te tipologije v projektu ESPON je, da služi kot inštrument za usmerjanje politike. Zato bo z dinamično naravo enot SMESTO (rast ali nazadovanje) opredeljeno njihovo kakovostno ovrednotenje. Odločili so se, da bo tipologija osnovana na enostavnih temeljnih odkritjih, ki ponujajo neke indikacije za sedanje konkretne politične cilje, kot tudi za potencialne, gledano dolgoročno. Tipologijo razumemo kot prvi pristop k opredelitvi okvira s temeljnimi dejavniki. Ta tipologija enot SMESTO lahko ponudi nekaj smernic tudi za predvideno DIAMONT-ovo metodo za izdelavo vsealpske tipologije mestnih središč.

Tipologija regij

Glede regionalnih umestitev enot SMESTO predlaga ESPON 1.4.1 tipologijo regij SMESTO, ki temelji na številnih regijskih in ozemeljskih tipologijah z različnih zornih kotov, odkritih v drugih ESPON-ovih projektih. Kot glavne sestavine za tipologijo regij, ki bi ustrezala enotam SMESTO, določa ESPON 1.4.1 naslednje (Vir: ESPON 1.4.1 Končno poročilo, s. 129):

Slika 7: Od funkcij enot SMESTO k tipologiji enot SMESTO; dinamični trendi, nazadovanje ali rastoči potencial za možno tipologijo enot SMESTO (Vir: ESPON 1.4.1. končno poročilo, s. 135)

- regionalno tipologijo na ravni NUTS 3, ki temelji na prostorski polarizaciji/hierarhiji, za umestitev enote SMESTO v obstoječo regionalno mestno strukturo, da se razjasni prostorske povezave enote SMESTO na njenem ozemlju, njihova stopnja mono- in policentriзма in hierarhija po različnih prostorskih funkcijah;
- pomen dostopnosti in njen vpliv na regionalno gospodarsko učinkovitost;
- gostoto prebivalstva v regiji, ker ima pomemben vpliv na opredelitev enot SMESTO kot strukturnih elementov regije, kot tudi stopnjo integracije mestnih območij s podeželjem.

Kot poenostavljen primer je bila narejena naslednja tipologija regij SMESTO (glej tabelo, Slika 8).

Zamisel o različnih regionalnih tipih je vključena tudi v DIAMONT-ov začetni osnutek glavnega trenda »Lokalna središča in obrobje«, ESPON-ova vzorčna tipologija pa bi lahko dala dodatno podlago za nadaljnje razprave. Na srečanju v Münchnu so predlagali, da bi delo še naprej potekalo v okviru prostorskih mej območij urbanizacije (Perlik 2001, glej prispevek o DP 7).

SMESTO – tip regije	Opis
(1)	Gosto naseljena regija z več enotami SMESTO različnih velikosti: slaba hierarhija in močna policentrična struktura. Dobra dostopnost in dobra gospodarska učinkovitost.
(2)	Gosto naseljena regija, vendar monocentrična z eno večjo aglomeracijo in več enotami SMESTO okoli: močna hierarhija, slabša dostopnost do obrobja regije, dobra pa je do jedra prestolnice, relativno dobra gospodarska učinkovitost, ki pa je zgoščena v veliki aglomeraciji (prevladujoča zgoščenost).
(3)	Obrobna regija, nizka gostota prebivalstva, maloštevilne enote SMESTO, slaba hierarhija z okoliškim podeželjem, slaba gospodarska učinkovitost. Enote SMESTO z manjšim številom prebivalstva opravljajo storitvene funkcije za to območje.
(4)	Regije z močno prevlado podeželja, nizko gostoto prebivalstva, ter z eno ali le nekaj enotami SMESTO. Slaba dostopnost in slaba gospodarska učinkovitost.
(5)	Podeželska regija v osrednjih območjih, z veliko aglomeracijo in okoli te nekaj enot SMESTO: dobra dostopnost, stanovanjska funkcija, dobra gospodarska učinkovitost.

Slika 8: Primer za tipologijo regij SMESTO (Vir: ESPON 1.4.1. Končno poročilo, s. 130).

Kaj je ustrezna prostorska referenca za enote SMESTO?

Še en zelo zanimiv vzgib prihaja iz predlaganih kazalnikov in raziskanih podatkov za enote SMESTO, ki so bili vključeni v vprašalnik, poslan državam s (študijskimi) primeri. V tej zvezi se razpravlja o vprašanju glede ustrezne prostorske reference za ocenitev mestnih enot in njihovih različnih vidikov in prikazana sta dva različna načina, ki bi bila lahko komplementarna:

- En način je ta, da se enote SMESTO predstavi kot urbane središčne točke, ki pripomorejo k razkritju strukturnih lastnosti urbanega sistema (povezave med mestnimi vozlišči).
- Drugi pa je tak, da se analiza utemelji na najmanjši administrativni enoti (LAU 2), ki ima nekaj prednosti, npr. glede dosegljivosti podatkov. Vendar se je treba zavedati, da ima ta način nekaj šibkih točk, ker formula »ena občina = ena urbana enota« ne drži povsod. To je prikazano na sliki 9 a–c, kjer so prikazani trije različni tipi morfološko-administrativnih povezav na (študijskem) primeru regije Celovec/Beljak.

Tri enote SMESTO v eni občini (NUTS5)

Ena enota SMESTO čez meje dveh občin

Ena enota SMESTO, ki se razteza v več občin

Slika 9 a–c: Povezava morfologije in administrativnih območij;
vir: ESPON 1.4.1 Končno poročilo, s. 143.

Ta dva načina se poslužujeta različnih stališč za opredelitev enot SMESTO v Evropi. »Prvi način obravnava mesta kot vozlišča, ki organizirajo ozemlje Evrope, medtem ko drugi poudarja pomembnost mest v sistemu upravljanja in pri izvajanju politik ozemeljskega razvoja, in jih tako opredeljuje po skupinah lokalnih administrativnih enot (predvsem občine/NUTS 5). Izvajanje obeh načinov je odvisno od dosegljivosti podatkov.« (ESPON 1.4.1 Končno poročilo, s. 139). Doslej smo v projektu DIAMONT začeli z delom na osnovi občin, vendar bi bilo vredno razmisliti o tem, da bi morda drugi način dopolnil sliko v vzorčnih območjih.

Ta kratek izvleček osvetli le nekaj manjših delov enega projekta iz raziskovalnega programa ESPON – nedvomno bi kaki drugi projekti ESPON razkrili tudi bolj zanimive izvorne informacije za DIAMONT. Vsa končna in delna poročila približno 30 različnih projektov so brezplačno na voljo na ESPON-ovi omrežni strani www.espon.eu. Poleg tega je dosegljivih tudi več podatkov (do meje kršitve pravice do podatkov) v HyperAtlasu, ki jih lahko dobite z interneta ali raziščete v Web-GIS na ESPON-ovi strani.

Menimo, da je ESPON-ov projekt 1.4.1 pomemben zaradi svoje pripravljalne narave. Zagotavlja odlično osnovo za pregled literature, predlaga nekatere nove metodološke pristope in pokaže poti za nadaljnje raziskovalno delo. Zagotovo je to pomemben dodatni prispevek k našemu nadaljnjemu delu v DIAMONT-u, še zlasti v testnih regijah.

Rezultati 9. Alpske konference

Ministri za okolje vseh strank iz Alpske konvencije so imeli srečanje 8. in 9. novembra 2006 v Alpbachu v Avstriji. Še zlasti so obravnavali posledice podnebnih sprememb, ene najbolj perečih nevarnosti za alpski ekosistem. V naslednjih letih bodo alpske države razvile strategije prilagajanja in označile Alpe kot vzorčno regijo (model) pri zaščiti podnebja (»deklaracija o spreminjanju podnebja«). Sprejeli so še eno deklaracijo, in sicer o »družbi in kulturi«.

Druga pomembna tema je bila ohranjanje vodnega ravnovesja. Poročilo, ki obravnava spremembe v vodni oskrbi v alpskih regijah kot posledica globalnega segrevanja mora biti oddano do 2008. Glavni poudarek je dan na pojavljanje naravnih nesreč, kot so poplave, zemeljski plazovi (zdrsi blata), delno pomanjkanje snega in taljenje ledenikov. Mandat za »platformo o naravnih nesrečah (PLANALP)«, mednarodno mrežo nosilcev odločanja in strokovnjakov iz alpskih držav, je podaljšán do 2010.

Osnetek za »poročilo o stanju v Alpah« s poudarkom na prometnih zadevah je bil predstavljen med srečanjem; objavljen bo junija 2007. Delovna skupina za »prometne zadeve« je poročala tudi o rezultatih študije, s katero raziskuje možnosti, kako bi dobre izkušnje iz »Brennerskega akcijskega plana« lahko prenesli še na drugih sedem železniških tunelov v Alpah.

Pred nekaj leti je ustanova »pro natura – pro ski« iz Lihtenštajna razvila smernice za nadzor smučarskih središč. Te so na 8. Alpski konferenci že sprejeli kot eno od možnosti za izvajanje protokola o turizmu. Pogodbene države so zdaj naprošene, da podprejo prostovoljno uporabo tega načina nadzora v smučarskih središčih. Avstrijski zvezni minister Josef Pröll je nagradil štiri vzorčne regije – modele za razvijanje in izvajanje nadzora.

Vabljeni so bili tudi predstavniki drugih gorskih regij, da bi se s tem spodbudil mednarodni dialog. Območje, s katerim sodeluje Alpska konvencija (Karpatsko in Kavkaško gorovje in tudi osrednja Azija), je v prihodnosti treba razširiti še na Balkansko gorovje.

Rotirajoče predsedstvo Alpske konference se je 9. novembra z Avstrije preneslo na Francijo. Francosko ministrstvo je obvestilo predstavnike, da bodo za ključne dejavnosti v naslednjih dveh letih izbrani: ekoturizem, spreminjanje podnebja, biološka raznolikost in prometne zadeve.

Naj končamo z vestjo, da je bil Marco Onida izvoljen za generalnega sekretarja za naslednja štiri leta, švicarski inženir gozdarstva Regula Imhof pa je bil imenovan za namestnika generalnega sekretarja.

Vir informacij (Nemška spletna stran): http://www.bmu.de/int_umweltpolitik/weitere_multilaterale_zusammenarbeit/doc/38178.php.

Deklaracijo o spreminjanju podnebja lahko naložite (v nemškem jeziku) z DIAMONT-ove domače strani (glej: public relation, newsletter)

DIAMONT-ov koledar

- 25.–27. januar 2007: 5. projektni sestanek v Grenoblu, Francija
- 29. november 2006: koordinacijski sestanek v zvezi z DP 7/8 v Innsbrucku, Avstrija
- 8.–9. november 2006: 4. projektni sestanek v Münchnu, Nemčija
- 13. november 2006: oddati 4. »poročilo o poteku dela«
- 4. obračunsko obdobje v DIAMONT-u: od marca do 31. avgusta 2006

spletna stran

DIAMONT-ova spletna stran zagotavlja ažurirane informacije o projektu <http://diamont.uibk.ac.at>

kontaktne osebe za informacije

Vodilni partner in odgovorna ustanova:

Univerza v Innsbrucku, Inštitut za geografijo
Innrain 52, A-6020 Innsbruck

Kontaktne osebe:

univ. prof. dr. Axel Borsdorf
Tel: 0043-(0)512-507-5400
E-pošta: Axel.Borsdorf@uibk.ac.at

dipl. biol. Sigrun Lange
Tel: 0043-(0)512.507.5413
E-pošta: Sigrun.Lange@uibk.ac.at

Znanstveni vodja projekta:

univ. prof. dr. Ulrike Tappeiner
Tel: 0043-(0)512-507-5923
E-pošta: Ulrike.Tappeiner@uibk.ac.at

dr. Erich Tasser
Tel: 0043-(0)512-507-5978
E-pošta: Erich.Tasser@eurac.edu

dipl.geogr. Christina Seidl (EURAC)
Tel: 0039-0471-055-319
E-pošta: Christina.Seidl@eurac.edu

Sofinancirano s strani EU – Interreg IIIB, Območje Alp